

MTA Szociológiai Kutatóintézet
1014 Budapest, Úri u. 49.
Levelezési cím: 1250 Budapest, Pf. 20.
Tel.: 224-0770, fax: 224-0790; E-mail: ikovach@socio.mta.hu
Honlap: www.socio.mta.hu

I. A kutatóhely fő feladatai 2011-ben

Az MTA Szociológiai Kutatóintézet fő feladatai 2011-ben a következők voltak:

- A család, a családi szerepek és a generációk közötti kapcsolatok változásainak kutatása, különös tekintettel az idősgondozás jelentette társadalmi és technológiai kihívásokra;
- A diszkrimináció észlelésének, a jogtudatosságnak, az esélyegyenlőség és az egyenlő bánásmód kérdéseinek több szempontú megközelítése;
- Az erőszak megelőzésének lehetőségeire irányuló kutatások;
- Érték- és kultúrakutatás, a magyar társadalomkutatás örökségének megőrzése és gyarapítása; a rendszerváltó magatartásformák változásainak nyomon követése;
- Az ökológiai és a társadalmi fenntarthatóság összefüggéseinek kutatása, különös tekintettel a modern fogyasztási modelleket meghatározó társadalmi mechanizmusok és érdekviszonyok, valamint az új urbanizációs trendek városszociológiai vizsgálatára;
- A globális gazdasági válságra adott társadalmi válaszok szervezet- és munkaszociológiai megközelítése; az élethosszig tartó tanulás lehetőségei;
- A társadalmi elitek kutatása; a helyi demokráciák fejlődésének vizsgálata vidék- és környezetszociológiai megközelítésben.

II. A 2011-ben elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

II/a Kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények

- **A család, a családi szerepek és a generációk közötti kapcsolatok változásai** témakörébe illeszkedik a szülés–születés vizsgálat, a hazai feminizmus történetével kapcsolatos kutatás, és az idősek társadalmi helyzetéről valamint az idősgondozás technológiai innovációkat is hasznosító kérdéseivel foglalkozó kutatások sora. – Az idősgondozás témakörében az interdiszciplináris kutatói megközelítésen túl kutatásfejlesztési célok is megvalósultak, melyek az infokommunikációs technológiákon alapuló eszközrendszer fejlesztésének folytatására is ösztönöznek.
- **A diszkrimináció észlelésének, a jogtudatosságnak, az esélyegyenlőség és az egyenlő bánásmód kérdéseinek több szempontú megközelítésének** körébe tartozik a többségi és a roma tanulók iskolai pályafutását és felnőttkori esélyeit összehasonlító kutatás, valamint a megváltozott munkaképességűek szempontjából vizsgált munkahelyi esélyegyenlőség és a vállalati felelősségvállalás, valamint a munka és a magánélet harmonizációjának kutatása; tudásra alapozott közpolitikák vizsgálata, különös tekintettel az oktatás- és az egészségügyre. – Két nagy nemzetközi projekt zárult az elmúlt évben (EDUMIGROM, KNOWandPOL), melyek eredményeként hazai és nemzetközi konferenciákon bemutatott közpolitikai ajánlások születtek. A munkahelyi esélyegyenlőség kutatásának eredményei – azaz: az esélyegyenlőség kérdésének intézményesülése, a megváltozott munkaképességűek foglalkoztatásba

történő bevonásának növekedése – pedig a gazdasági szféra szereplőinek tartott képzésekben kezdhettek hasznosulni. Emellett ismét megtörtént a romák médiareprezentációjának vizsgálata, valamint az Egyenlő Bánásmód Hatósággal (EBH) együttműködve elindult egy olyan vizsgálat, mely országos mintán és az érintett (fogyatékos, roma, LMBT) közösségek mintáin egyaránt méri a jogtudatosság szintjeit, s melynek eredményeit beépítették az EBH országos jogtudatosság-fejlesztő tréningprogramjaiba.

- **Az erőszak megelőzésére irányuló intézeti kutatások** keretében a nők és a férfiak elleni családon belüli erőszak kutatása európai összehasonlító vizsgálatokhoz járultak hozzá, hasonlóan a fiatalkorúak által elkövetett erőszak és a homofób erőszak megelőzési lehetőségeinek nemzetközi vizsgálataihoz. E vizsgálatok eredményeit erőszak-megelőzési stratégiák kidolgozása során tudják hasznosítani. – Az intézet évek óta foglalkozik a családon belüli erőszak prevalenciájának mérésével, az erőszak okainak feltárásával, az áldozatokkal foglalkozó intézmények működési sajátosságaival, az ellátórendszer hiányosságainak és erősségeinek feltárásával, a szakemberek felkészültségével kapcsolatos kutatásokban. A kutatások nemzetközi tapasztalatcserével, a legjobb gyakorlatok összegyűjtésével, az eredményeknek szakemberekhez és a széles közvéleményhez való visszacsatolásával a százazreket érintő téma mélyebb megismeréséhez, a hatékonyabb megelőzéshez járulnak hozzá. A családon belüli erőszak visszaszorítása, megelőzése közvetett gazdasági hasznot eredményez, amennyiben elfogadjuk azt a nemzetközi kutatói közösségben sokszor bizonyított tényt, hogy a lakosság lelki egészsége vagy betegsége egy társadalom működésére erőteljes hatást gyakorol. A 2011-ben indult 'Prevention of youth violence' című kutatás már kilép a családi kapcsolatok köréből, és a fiatalokat érintő erőszakkal kapcsolatos adatgyűjtés egyrészt közelebb juttat az erőszak, mint a posztmodern társadalom egyik komplex problémájának megértéséhez, másrészt prevenciók intézkedéseket alapozhat meg. Továbbá az Európai Bizottság „Fundamental Rights and Citizenship” programja keretében zajló homofóbia-prevenációs kutatások eredményeként sikerült összeállítani egy olyan fehér könyvet, melyben ajánlások és jó gyakorlatok szerepelnek arról, hogyan lehet helyi önkormányzati szinten lépéseket tenni a szexuális orientáció és a nemi identitás alapú diszkrimináció elkerülése, illetve visszaszorítása érdekében.
- **Érték- és kultúrakutatás; a magyar társadalomkutatás örökségének megőrzése és gyarapítása** keretében zajlik a „A 20. század hangjai” archívum tevékenysége, melynek célja és egyben eredménye, hogy az érdeklődőkkel megismertesse az elmúlt évtizedekben kvalitatív módszerekkel készült társadalomtudományos kutatásokat, valamint a kutatók által felajánlott dokumentumokat összegyűjtse és közkinccsá tegye. Eredményei között említendő, hogy alapkutatás, amely a magyar szociológia hangzó örökségét veszi leltárba, emellett kvalitatív módszereket alkalmazó magyar szociológiai műhelyek történetének feltárásával és dokumentálásával foglalkozik, az összegyűjtött interjúk alapján történeti szociológiai kutatásokat kezdeményez és ösztönzi a szakmai önreflexiót az interjúk forrásokban rejlő módszertani és ismeretelméleti kihívásokra. A RESCAPE című projekt a Munkaszolgálat 1939-1945 és az ESCAPE interjú gyűjteményt dolgozta fel, melyet a pilot projekt segítségével digitalizáltak és archiváltak. A gyűjtemények feldolgozásában egyetemi kurzus keretében diákok is részt vettek (ELTE, PTE). A feldolgozott gyűjteményekből középiskolai oktatócsomag készült, melyet a projekt keretében a partnerek és a diákok részvételével középiskolákban is bemutattak. A gyűjtemények széleskörű

kutathatóságát és oktatásban való felhasználást a projektből készült DVD és az interaktív internetes oldal is segíti. Emellett a rendszerváltó magatartásformák változásainak nyomon követésével foglalkozó kutatás központi témái a megtorpant demokratizálódási folyamat, valamint annak kulturális és értelmiségpolitikai metszetei voltak. A kutatás eredményeként egy olyan dinamikus mátrix rajzolódott ki, amely azt mutatta, miképp kötnek belső szövetségeket azok a csoportok, amelyek a rendszerváltás előnyeit kisajátították, és hogyan fosztották meg, akár különleges narratívák segítségével is, a vesztes csoportokat az ellenállástól. Kiemelendők még az ESS (*European Social Survey*) vizsgálatok eredményei, melyek a 2002 óta rendelkezésre álló európai és magyarországi adatok alapján megbízható minőségben tájékoztatják a vizsgált attitűdök és vélemények hosszú távú változásairól a hazai és a nemzetközi szak- és közvéleményt magyar és angol nyelvű kiadványok formájában. A 2011-es tanulmányok rámutattak azokra a társadalmi konfliktus-potenciálokra, amelyek a kutatásban feltárt értékszerkezet és a mai magyar társadalmi állapotok közötti feszültséget jól kimutathatóvá tették: a növekvő valós létbizonytalanság szemben a társadalom értékszerkezetében domináló létbiztonság értékével; az anómia és a fokozódó individualizáció a mindennapi tapasztalatokban szemben a „becsület” és az emberi kapcsolatok fontosságával; erősen csökkenő autonómia a munka világában szemben az értékszerkezetet jellemző erős autonómiaigénnyel; hierarchiák és anyagi különbségek növekedése a társadalomban szemben az egyenlőség értékének erősségével; a megvalósuló környezetpusztítás szemben a környezet védelmének növekvő fontosságával az értékszerkezetben; az intézményesen dominánsnak tekintett és hirdetett értékek (mint a sikeresség vagy a kockázatvállalás) alacsonyfokú választása a társadalom értékrendjében; a generációk közötti szakadék és a kognitív disszonanciák általános növekedése.

- **A városi terjeszkedés és a társadalmi fenntarthatóság összefüggéseinek vizsgálata keretében** a modern fogyasztási modelleket meghatározó társadalmi mechanizmusok és érdekviszonyok, valamint az új urbanizációs trendek városszociológiai kutatásai feltárták a budapesti várostérség fenntarthatatlan területfogyasztási problémáinak és azok társadalmi következményeinek konfliktusait. Emellett az új városfejlődési modell szerveződésével foglalkozó vizsgálatok felhívták a figyelmet a magyarországi újjá városok és térségeik fejlődési folyamataira és társadalmi problémáira, az új városok főbb társadalmi sajátosságaira, a globális urbanizációs szakaszok lokális megnyilvánulásaira, az új városi centrum és a környék sajátos viszonyaira. A nemzetközi trendek figyelembevételével és elemzésével empirikus adatbázisok és résztanulmányok alapján készült összegző tanulmányok tanulmánykötetek formájában is megjelentek, amelyek a várospolitikusok számára nyújtanak információt a Budapesti Agglomerációban zajló terjeszkedés folyamatáról, hozzájárulva a jelenség társadalmi, környezeti negatív hatásainak mérsékléséhez. A városszociológiai kutatások eredményei az intézet munkatársainak oktatási tevékenysége révén hazai és nemzetközi képzésekbe is beépültek. További vizsgálatok folytak a természet változásai és a társadalom alkalmazkodóképességét segítő és akadályozó társadalmi feltételekről (például arról, hogy a gazdaság társadalmi beágyazottságának meggyengülése milyen mértékben nehezíti meg a szabadban dolgozó emberek egészségi kockázatainak csökkentését) a helyi, regionális és nagytársadalmi összefüggések figyelembevételével. A háztartások energiafelhasználását vizsgáló kutatás a lakosság fenntartható, versenyképes és biztonságos energiaellátásának biztosításához járult hozzá.

- **A globális gazdasági válságra adott társadalmi válaszok szervezet- és munkaszociológiai megközelítését alkalmazó kutatások** vizsgálták a társadalmi párbeszéd szerepét a válság negatív következményei csökkentésében, elsősorban a hatékonyság és a fenntarthatóság szempontjából. Az élethosszig tartó tanulás lehetőségeivel összefüggésben a felsőoktatási intézmények és az élethosszig tartó tanulás kapcsolatának vizsgálatára került sor több európai ország helyzetének az összehasonlításával, különös tekintettel a középkorúak bevonási lehetőségeire. További kutatási téma volt a beszállítói kapcsolatok törvényi és társadalmi szabályozásának vizsgálata. A nemzetközi kutatás a beszállítói kapcsolatok környezetét hasonlította össze olyan jellemzők alapján, mint az információk megosztásának módja, a piaci ingadozásokra történő felkészülés, a foglalkoztatási szint megőrzésére tett kísérletek, a képzésben, a jogi vagy kereskedelmi megállapodásokban rejlő különbségek. A kutatók érdeklődése kiterjedt a technológiai és szervezeti-társadalmi innovációk elterjedtségének vizsgálatára is. Az eredmények alapján a magyar vállalkozások főleg ez utóbbi tekintetében meglehetősen szerény teljesítményt nyújtanak – még az egykori közép-európai poszt-szocialista országokkal összehasonlítva is. A kutatási tapasztalatok elterjesztésében a hagyományos publikációs tevékenység és konferencia-részvétel mellett a gazdasági szereplőkkel (kamarákkal, munkáltatói szervezetekkel) közös projektek kidolgozására került sor. A kutatási eredmények alapján a Munkaadók és Gyáriparosok Országos Szövetsége (MGYOSZ) a munkaerő rugalmasságával és biztonságával foglalkozó, az általa képviselt munkáltatókat orientáló tanulmány magyar és angol nyelvű tanulmány készítésére kérte fel az intézet kutatóit. A kutatási tapasztalatoknak a magyar vállalkozások emberi erőforrás felhasználási, képzési és fejlesztési praxisába történő folyamatos beépítése érdekében a kutatók folyamatosan működő kapcsolatokat építettek ki többek között a tudás-intenzív üzleti szolgáltatási szektor vállalati klaszterét szervező Magyar Szolgáltatóipari és Outsourcing Szövetséggel (HOA), valamint a Szolgáltatástudományi Módszertani Központtal (SZMTK).
- **A társadalmi elitek** pozícióőrző, pozíciószerző stratégiáit, társadalmi és politikai tőkéit vizsgáló kutatások eredményei szerint a politikai elit professzionalizálódik, tagjai a politikusi pályát élethosszig tartó karriernek választják. **A helyi demokráciák fejlődését vidék- és környezetszociológiai megközelítésben vizsgáló kutatás** megmutatta, hogy az alulról építkező közpolitikai beavatkozás milyen hatást gyakorol a helyi demokráciák fejlődésére. A vizsgálat konkrét eredményei arra irányítják a figyelmet, hogy a háztartások energiafelhasználása során hasznosítható zöld energia lehetséges forrásai Hajdú-Bihar megyében a szélenergia, a napenergia, a geotermikus energia, a biomassza, különösen a szalmaerőművek. Az önkormányzat feladata az energiapolitikához kapcsolódóan a településfejlesztés és közreműködés a helyi energiaszolgáltatásban. A terepkutatás eredményei szerint a kormányzati rendszer összetett a megyében, mind strukturálisan, mind a hatalmi kapcsolatokat tekintve, ám nagyobb konfliktusok a különböző szereplők között nincsenek.

II/b. Párbeszéd a tudomány és a társadalom között

Mind a hazai finanszírozású, mind a nemzetközi konzorciumok részeként zajló kutatások fontos célkitűzése, hogy a kutatási eredmények ne csak szakmai fórumokon, hanem a szélesebb nyilvánosság előtt is bemutatásra kerüljenek. Erre adtak lehetőséget a műhelybeszélgetések, sajtótájékoztatók, könyvbemutatók, médiaszereplések, valamint a kutatási eredmények képzésekben és továbbképzésekben történő ismertetése. 2011-ben

elindult a „Socio.hu”, az intézet tudományos kritikai elektronikus folyóirata, mely a társadalomtudományi publikációk, diskurzusok és elemzések minden érdeklődő számára hozzáférhető fórumaként szolgál. A kutatók tudományos ismeretterjesztésben 2011-ben is jelentős szerepet vállaltak: 15 nyilvános esemény megrendezésével, három kulturális rendezvényel, 29 ismeretterjesztő előadással és egy tudományos ismeretterjesztő műsor szerkesztésével.

A teljesség igénye nélkül ide tartoztak:

Megvalósítható-e az esélyegyenlőség az oktatásban? A Gyermejjogokról felnőtteknek, avagy a gyermeki jogok érvényesülése c. rendezvényen; Az idősödő társadalmak kihívásai a Visegrádi országokban; Trendek és változások az európai családokban A szociális munka jelene és jövője konferencián.

A Magyar Értékelő Konzorcium tagjaként az MTA SZKI az NFÜ megbízásából 2010-ben ex-post értékelést végzett az I. NFT Regionális Operatív Programjának 3. prioritásáról. A Konzorcium tagjai: HBF Hungaricum Kft.; MTA Szociológiai Kutatóintézet; INNOV Hungaricum Kft.; Magyar Gallup Intézet; VitalPro Kft. A prioritás célja a helyi közigazgatás és a civil szervezetek humán kapacitásának fejlesztése, a hátrányos helyzetűek foglalkoztatásának bővítése, a munkavállalók regionális piaci igényekhez jobban illeszkedő szakmai ismereteinek bővítése és a regionális tudásközpontok kialakítása volt. Az értékelés, mint a megalapozott döntéshozatal eszköze uniós és nemzetközi megközelítésben című 2. Nemzetközi értékelési konferencián (2011. május 24-25.), illetve megjelentek az Értékelési évkönyv 2011 című NFÜ kiadványban.

Számos ismeretterjesztő előadás és médiamegjelenés is gazdagította a tudomány és a társadalom közti párbeszédet. Tematikailag az intézetben zajló kutatások sokszínűségét tükrözték ezek az előadások, interjúk, nyilatkozatok. Így például a társadalmi felelősségvállalás és a fogyatékos munkavállalók, valamint a fogyatékoság, a társadalmi egyenlőtlenségek, az integráció esélyei témában; Moszkvában, Kijevben és Budapesten a kelet-európai modernizációban rejlő kulturális konfliktusok összefüggéséről és az EU posztkommunista modernizációs modellekre gyakorolt hatásáról; a magyar válság és a kreatív iparok összefüggéséről, vagy a kreativitás és innováció hozadékairól.

A kutatási tapasztalatok laikusok körében történő elterjesztésére fokozott figyelmet szenteltünk 2011-ben. A rádió- és egyéb médiaszereplések mellett, mint minden évben, így tavaly is szerepeltünk a „Magyar Tudomány Napja” rendezvényen.

Szakszervezeti konferenciákon elhangzott előadás volt például „A munkavállalói érdekképviselet megújítása a globális gazdasági verseny kontextusában” a *Szociális párbeszéd a közép-kelet-európai ipari ágazatokban* című rendezvényen (EU-FORMA Projekt – VS/2010/734).; vagy a „Szakszervezetek és a munkahelyi innovációk – Nemzetközi kitekintés” című előadás a Vasas Szakszervezeti Szövetség szervezésében a VASAS Nyári Egyetemén.

A klímaváltozáshoz kapcsolódó tudományos eredmények népszerűsítéséhez hozzájárult a klímabarát településeket tömörítő Szövetség honlapja, ahol minden érdeklődő hozzáférhet az éghajlatváltozással kapcsolatos tudományos eredményekhez közérthető formában. Az éghajlatváltozás és más, a természetben tapasztalható változások megnövelték a tudományos eredmények iránti érdeklődést, amelyhez hozzájárult a „Klímabarát települések” kutatási téma is, amely minden érdeklődő ember számára nyilvánvaló tette, hogy ezekre a kérdésekre vannak tudományosan megalapozott válaszok. Az ezen a téren felmerülő kérdések megválaszolásának, az új tudományos eredmények széleskörű elterjesztésének és a társadalmi párbeszédnek is lehetőséget ad a Klímabarát Hírlevél internetes folyóirat rendszeres megjelentetése. Az elmúlt évben 10 Hírlevél jelent meg, amely ma már több ezer olvasóhoz eljut. Ezen kívül a kutatás vezetője rendszeren tart előadásokat a kutatásban részt vevő településeken. Ez a folyamatos személyes kapcsolattartás elősegíti azt, hogy a társadalom

minél szélesebb rétegei tudományosan megalapozott választ kaphassanak az őket foglalkoztató kérdésekre.

Az intézet szintén résztvevője volt a Kutatók Éjszakája 2011-es rendezvényének, ahol 3 helyszínen 19 kutató tartott tudományos ismeretterjesztő előadásokat az érdeklődők számára.

A „Fenntartható fogyasztás, termelés és kommunikáció” c. projekt (0056/NA/2006-2/ÖP) keretei között „A modern fogyasztási modelleket meghatározó társadalmi mechanizmusok és érdekviszonyok. A fenntartható területfogyasztás modellje” című kutatás eredményeit a kutatással nem foglalkozók érdeklődésére, az érintett lakossági és elitcsoportok felé történő disszemináció érdekében, kutatói fórumok is voltak, a kutatás 5 mintaterülete alapján: Budapesten, Tinnyén, Szigethalmon, Törökbálinton és Gödöllőn.

E projekt konzorciuma átfogó policy-javaslatok kidolgozásával is hozzájárult a kutatási eredmények társadalmasításához, a tudományos kérdések szakpolitikai keretek közé ágyazásával. Ennek részeként az MTA SZKI kutató csapata az alábbi témákat dolgozta ki:

- A társadalmi szerkezeti elhelyezkedés és annak változásai alapján kialakult fenntarthatatlan problémák és kezelési eszközeik;
- A nagyvárosi terjeszkedés folyamatához kapcsolódó fenntarthatatlan problémák és kezelési eszközeik;
- A mindennapi élet tevékenységek térfogyasztási problémái és kezelési eszközeik.

Ezekből a széles közönség számára is kiderült, hogy milyen a társadalom és az egyének felelőssége a fenntarthatatlan környezeti és társadalmi problémák kezelésében, illetve a városi terjeszkedés érdekviszonyai is világossá válnak.

III. A kutatóhely hazai és nemzetközi kapcsolatai 2011-ben

15 intézeti kutató végez rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet (ketten adjunktusként, hárman docensként, öten pedig egyetemi vagy főiskolai tanárként – közülük ketten főállásúak, hárman részfoglalkozásúak, tízen óraadók), melynek során 2011-ben 27 elméleti és 24 gyakorlati kurzust tartottak, 49 témavezetést vállaltak, valamint 5 TDK-t, 54 BA és 33 MA diplomamunkát, továbbá 26 PhD disszertációt készítő hallgatóval foglalkoztak. Hárman külföldi egyetem is oktattak. Doktori iskolában három kutató oktattott 2011 során (egy főállású alkalmazásban, ketten óraadóként), egy kutató doktori iskolát vezet, négyen pedig doktori iskolai törzstagok. Szerződéses kapcsolatokat ketten ápolnak közép- és kisvállalatokkal, négyen pedig nagyvállalati partnerekkel.

A kutatók 55 alkalommal szerepeltek nemzetközi, és 93 alkalommal hazai tudományos rendezvényeken, **75 alkalommal pedig szakértői tevékenységet végeztek. Emellett 38 hazai és 11 nemzetközi tudományos rendezvényt szerveztek.** Három nemzetközi és húsz hazai tudományos bizottságban dolgoznak (egy közülük mint a bizottság vezetője), hat nemzetközi és nyolc hazai szakfolyóirat szerkesztőségi tagjai.

A teljesség igénye nélkül felsorolva, s a hazai intézményeket nem említve, a következő nemzetközi intézményekkel álltak folyamatos munkakapcsolatban a kutatók 2011-ben:

Aberdeen University, Skócia; American University, Biskek, Kirgízia; Bécsi Egyetem; Brüsszeli Vrije Universiteit; Bukaresti Egyetem; Centre for Central and Eastern European Studies, University of Glasgow; CETEMSA, Barcelona; CNRS, UMR Géographie –Cités; Dokumenta (Zágráb); European Centre Vienna & INRCA; European Humanities University, Vilnius; European University, St. Petersburg; INRCA, Ancona; FU, Berlin; GMS, London; Görlitz, Fachhochschule; Gumiljov Egyetem, Astana, Kazahsztán; Harkovi Tudományegyetem; Harvard School of Public Health, Department of Environmental Health, Boston, USA; Heidelberg University & BAGSO, Germany; Hessische Stiftung Friedens- und Konfliktforschung, Németország; Hitotsubashi University, Tokyo; Hofstra University, New

York; IGOP (Spanyolország); Ingrid Sharp, University of Leeds; INRCA & European Centre Vienna; Institute Arbeit und Technik, Gelsenkirchen; Institute for Employment Studies, Brighton; IPTS; IVO, Pozsony; Jenai Egyetem; Karta Foundation (Varsó); Kings' College London; Kobenhavns Universitet, Dánia; Krista Crowman, University of Lincoln; Kyoto University; Leeds University; Leiden University; Lengyel Társadalomtudományi Doktori Iskola, Varsó; Leslie Haddon – London School of Economics; Liberalis Iniciativa, Pozsony; Liberaljana Misszia, Moszkva; Lomonoszov Egyetem, Moszkva; LTA Szociológiai Intézete, Varsó; Masaryk Egyetem (Brno); Masarykova Egyetem Brno; Mauthausen Memorial (Bécs); Medical University Hamburg Eppendorf, Germany; Memorial (Moszkva); Midsweden University; National Institute of Public Health, Greece; National School of Public Health Greece; National University of Ireland, Maynooth; Német Szociológiai Társaság, Berlin; Network of Independent Experts on Social Eric Marlier (CEPS/INSEAD Luxemburg); New Economics Institute, USA; Osztrák Tudományos Akadémia; Paris 8 Egyetem, Geográfiai Tanszék; Police University, Germany, Münster; Porto University; Potsdam Institute for Climate Impact Research (Germany); RTA Közgazdaságtudományi Intézet, Moszkva; RTA Szociológiai Intézet, Moszkva; Scientific Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts, Department for Interdisciplinary Research in Humanities (Ljubljana); Sevcsenko Tudományegyetem, Kijev; SNFCCC; SSH, Bécs; St. Georges University, London; Stockholm University; Stockholms Universitet, Svédország; Strathclyde University, Glasgow; Sustainability Management, Local Governments for Sustainability, ICLEI (International Council for Local Environmental Initiatives); Szlovák Tudományos Akadémia, Szociológiai Intézet; Tbiliszi Állami Egyetem, Grúzia; Tel Aviv University, Tel Aviv, Izrael; The Macaulay Institute in Aberdeen, Scotland; The University of Groningen (the Netherlands); The University of South Bohemia (Czech Republic); The University of South Bohemia (Czech Republic); Tilburg Universiteit, Hollandia; Toronto University, Canada; Trento University; Ukrajnai Tudományos Akadémia, Szociológiai Intézet, Kijev; UNDP Europe and CIS, Bratislava; United Kingdom Climate Impacts Programme, Oxford; Università degli Studi di Modena e Reggio Emilia, Reggio Emilia; Universitatea Babeş-Bolyai, Románia; Université Victor Segalen Bordeaux, Franciaország; Universiti of Helsinki; University College London; University of Barcelona; University of California Los Angeles; University of Glasgow; University of Granada; University of Leeds; University of Ljubljana; University of London; University of Nottingham; University of Padova; University of Rovira i Virgili, Tarragona; University of Stirling; University of Stockholm; Uppsalai Egyetem, Svédország; UTA, Dobrov Központ, Kijev; UTA, Közgazdaságtudományi Intézet, Kijev; Visual History Archive (Berlin); Viszsaja Skola Ekonomiki, Moszkva; Wissenschaftsladen Wien; Wodrow Wilson Center, Washington; WZB, Berlin; ZOOM; ZSI, Bécs.

IV. A 2011-ben elnyert fontosabb hazai és nemzetközi pályázatok rövid bemutatása

2011-ben a kutatóhely által elnyert jelentősebb pályázatok közül kiemelendők a következők:

- **A rendszerváltás megszületett és meg nem született gyermekei: a születés szociokulturális körülményeinek hatása a demográfiai folyamatokra** (OTKA 83336 2011-2013). Az MTA Szociológia Kutatóintézetének munkacsoportja 1987-ben utánkövetéses panelvizsgálatot indított el első gyermeküket váró szülők körében a budapesti agglomeráció déli övezetében, valamint kontrollként Cegléden és Százhalombattán. A kutatás célja a 20 évvel ezelőtti vizsgálatban felkeresett személyek és családok életútjának utánkövetése: a felkeresett családok körében kérdőíves kérdezés mellett mélyinterjúk is készülnek. Vizsgálandó a családokban azóta bekövetkezett életesemények, a párpapcsolatok változásai, az anyák és apák

munkavállalási történeteinek valamint a (további) gyermek(ek) megszületésének vagy meg nem születésének előfordulása is. Az anyák és apák mellett, jelen kutatásba az akkori, azaz közvetlenül a rendszerváltás előtt született csecsemők (ma húszéves fiatalok) is bekerülnek vizsgálati személyekként. Ők, akik a rendszerváltás időszakában nőttek fel, most húszas éveikbe lépnek, tehát a gyermekvállalás, családalapítási tervek szempontjából releváns célcsoportnak tekinthetők. E fiatal generációban vizsgálhatók a családi szocializáció és háttér hatásai a párválasztással, gyermekvállalással kapcsolatos attitűdökre, illetve a családalapítás előtt álló fiatalok családalapításra, gyermek- és/vagy munkavállalásra és vonatkozó tervei is.

- **Halmazott diszkrimináció: egyéni és intézményi percepciók, hatások és cselekvések** (OTKA 101468). A kutatás célja a halmazott diszkrimináció vizsgálata Magyarországon, különös tekintettel a hazai szociológiai szakirodalomban e téma eddig kevésbé kutatott és feldolgozott jellegére. A kutatás fő célja a halmazott diszkriminációhoz vezető mechanizmusok tanulmányozása két választott területen, melyek közül az egyik – a munkakeresés és munkaerő-felvétel területe – a nyilvános közélet, míg a másik – az örökbefogadás – inkább az állampolgárok magánéletének a része. A halmazott diszkrimináció jelensége mind az intézményi döntéshozók szintjén, mind a – többszörös – diszkrimináció áldozatai szempontjából vizsgálandó. Cél, hogy a választott területeken, azaz a munkakeresés és munkaerő-felvétellel valamint az örökbefogadással kapcsolatos halmazott diszkrimináció típusai azonosíthatóvá váljanak. Emellett cél még a hátrányos megkülönböztetés egyéni és intézményi szintű észleléseinek, hatásainak és az ezzel összefüggő intézkedéseknek rendszerezett áttekintése.
- Új pályázati keretek közt folytatódik a „**A 20. század hangjai**” archívum tevékenysége (OTKA 2012-2014), melynek célja és egyben eredménye, hogy az érdeklődőkkel megismertesse az elmúlt évtizedekben kvalitatív módszerekkel készült társadalomtudományos kutatásokat, valamint a kutatók által felajánlott dokumentumokat összegyűjtse és közkinccsé tegye.
- **„Youthlink”**. **Fiatal fogyasztói trendek**. A Magyar Telecom által támogatott YouthLink projekt célja, hogy empirikus kutatások adatbázisainak másodelemzésével, illetve a kurrens elméletek felhasználásával vizsgálta azt, hogy hogyan jellemezhető a magyar fiatalok életmódjuk, bizonyos fogyasztási szokásaik, értékeik, attitűdjeik alapján az idősebb generációkkal való összehasonlításban. Ezeknek a kutatási eredményeknek és elméleti kereteknek a felhasználásával az volt a kérdés, hogy 5-10 éves időtávon milyen jellegzetes, markáns trendek jelezhetők előre. Olyan tendenciák, amelyeket érdemes figyelembe venni akkor, amikor a mai tízen- és huszoneves generáció elkövetkező egy-két évtizedéről gondolkodunk, elsősorban abból a szempontból, hogy milyenek lehetnek majd a domináns értékrendek Magyarországon, és ezek milyen fogyasztói szokásokat, attitűdöket hoznak majd létre. Közép- és hosszútávon ugyanis jelentős bizonytalanságokkal kell számolnia minden gazdasági szereplőnek. E bizonytalanságok egy része pedig képlékeny értékválasztási mintázatokról is származhat.
- **Social regulation between Contractors and Sub-contractors in the Industrial Sector during Restructuring Times** (EU). E nemzetközi kutatás azt vizsgálja, hogy melyek az ún. *'contract manufacturing'* legjellemzőbb trendjei Magyarországon a feldolgozóiparban. A tanulmány a külföldi működőtőke-beáramlás néhány fontos jellegzetessége mellett összefoglalta a téma nemzetközileg is eltérő definíciós hátterét, illetve a hazai szakpolitikai beavatkozások rövid történetét.
- **Európai informatikai foresight** (EU) Az európai periférián, 7 országban kerül vizsgálatra empirikusan az informatikai ágazatok elitje, különös tekintettel

jövőképeikre. A kutatás központi kérdése a high-tech ágazatok szerepének vizsgálata gazdaságilag, politikailag a válságnak jobban kitett, közepes fejlettségű országokban. Képes itt a csúcstechnológia arra, hogy nemzetközi környezetével, szakmai standardjaival, amelyek fejlettebbek az adott helyi alkalmazói, fejlesztői környezeteknél, azokra húzóhatást kifejteni, azokat mintegy magához "felhúzni"? Vagy a folyamat inkább fordított, (viszonylag) elmaradott környezetben ellenkező irányú? Az „alulfejlettség” lehúzza magához az egyébként saját fejlesztési gócaikban nemzetközi programokhoz csatlakozó projekteket is.

- **Tertiary Higher Education for People Mid-life** (DG Education). A közismerten előregedett európai népesség munkaerő-piaci integrációját jelentősen befolyásoló képzési-oktatási tevékenység nemzetközi összehasonlító (7 országra kiterjedő kutatási projekt) vizsgálata és értékelése. További cél a lehetőség szerint „legjobb gyakorlatok” azonosítása és átadása. Várható eredményei a tudáskínálati intézmények képviselőin túlmenően a tudás-keresleti szféra részvételével, a gazdasági praxis igényeinek jobban megfelelő képzési politikák kidolgozásának elősegítése.
- **LAGging behind – or LEADER in local democracy?** A kutatás a korábbi projekt folytatása; célja a hazai LEADER típusú vidékfejlesztési program magyarországi tapasztalatainak áttekintése, mélyebb megértése.
- **Földből élők** (OTKA-NK). A hároméves kutatás célja az elmúlt 20 év vidéki átalakulását meghatározó mezőgazdasági átalakulás feltárása és bemutatása kvalitatív és kvantitatív módszerekkel.
- **A Cash Crop – DG AGRI** kutatást az EU agráriumért felelős bizottsága felkérésére készíti egy nemzetközi konzorcium (Kees de Roest, CRPA). A kutatás során az EU környezetvédelmi szabályozásnak társadalmi, gazdasági hatása vizsgálandó a különböző mezőgazdasági egységekre (kis, közepes és nagygazdaságokra).
- **Az idős nőket érintő partner általi bántalmazás visszaszorításának lehetőségei:** Rendőrségi akták feldolgozása, melyekben az áldozat partnere által bántalmazott idős nő; a rendőrségnél és a szociális szférában dolgozó szakemberek számára képzési anyag, tematika kidolgozása, a szélesebb közvélemény számára figyelemfelhívó anyagok készítése. A kutatás célja az idős nők elleni párkapcsolati erőszak megelőzésének és szakszerű kezelésének támogatása nemzetközi tapasztalatok alapján.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk

2011-ben az intézet kutatóinak munkájaként megjelent magyar és idegen nyelven 17 szakkönyv, 71 könyvfejezet és 22 lektorált folyóiratban publikált szakkikk, melyek közül kiemelendők:

Tanulmány lektorált szakfolyóiratban:

Szirmai V, Váradi Zs, Kovács Sz, Schuchmann J, Baranyai N
Territorial consumption issues of urban sprawl in Central European capitals, especially in the Budapest Metropolitan Region.

SOCIETY AND ECONOMY 33:(1) pp. 69-87. (2011) **IF: 1.741**

Hobson B, Fahlén S, Takács J

Agency and Capabilities to Achieve a Work-Life Balance: A Comparison of Sweden and Hungary.

SOCIAL POLITICS 18:(2) pp. 168-198. (2011) **IF: 1.579**

Messing Vera, Molnár Emilia

Bezáródó kapcsolati háló: szegény roma háztartások kapcsolati jellemzői.

ESÉLY : TÁRSADALOM ÉS SZOCIÁLPOLITIKAI FOLYÓIRAT 22:(5) pp. 47-74. (2011)

Könyv:

Dupcsik Csaba, Kovách Imre, P. Tóth Tamás, Takács Judit (szerk.)
Nézőpontok.: Fiatal kutatók tanulmányai.
Budapest: MTA Szociológiai Kutatóintézet, 2011.
(Szociológiai Tanulmányok; 2011/1.)

Szirmai V (szerk.)
Urban Sprawl in Europe.: Similarities or Differences?
Budapest: Aula Kiadó, 2011. 280 p.

Könyvfejezet:

Albert F, Dávid B, Kóczé A
„Az asszony átveszi lassan a kalapot”.: Szerepváltozások a nehéz sorsú asszonyok életében.
In: Nagy I, Pongrácz T (szerk.)
Szerepváltozások: Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 2005.
Budapest: TÁRKI, 2011. pp. 229-242.

Csizmadia P, Szanyi M, Illéssy M, Iwasaki I, Makó Cs: Cluster Development in Hungary.: Searching for a
'Critical Mass' of Business via Cluster Mapping.
In: Dallago B, Guglielmetti C (szerk.)
Local economies and global competitiveness.
Basingstoke: Palgrave MacMillan, 2011. pp. 113-133.

Kapitány Ágnes, Kapitány Gábor: Globalisation and Mode of Habitation in Hungary.
In: Törnquist-Plewa Barbara, Stala Krzysztof (szerk.)
Cultural Transformation after Communism: Central and Eastren Europe in Focus.
Lund: Nordic Academic Press, 2011. pp. 59-82.

Kovács Éva: Vom nationalen Mythos zum nationalistischen Alibi: Leben und Sterben der Revolutionsmythen in
Ungarn. In: Rudolf Jaworski, Jan Kusber (szerk.)
Erinnern mit Hindernissen: Osteuropäische Gedenktage und Jubiläen im 20. und zu Beginn des 21. Jahrhunderts.
Berlin: LIT Verlag, 2011. pp. 241-266.

Ságvári Bence
A netgeneráció törésvonalai.: Kultúrafogyasztás és életstílus-csoportok a magyar fiatalok körében.
In: Bauer Béla, Szabó Andrea (szerk.)
Arctalan (?) nemzedék: Ifjúság 2000-2010.
Budapest: Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, 2011. pp. 123-136.

Szeman Zs
Ageing in Hungary.: Demography and Labour Market Challenges.
In: Hoff A (szerk.)
Population Ageing in Central and Eastern Europe. Societal and Policy Implications.
Aldershot: Ashgate, 2011. pp. 95-114.

Tamás P
The radical right in Hungary: A threat to democracy?
In: Langenbacher N, Schellenberg B (szerk.)
Is Europe on the „right” path?
Berlin: FES, 2011. pp. 221-243.